

Tereddut -22 / dowamy

Category: Edebi makalalar, Kitapcy
написано kitapcy | 24 январа, 2025
Tereddut -22 / dowamy Tereddut

Kuran Pygamberimiziň (s.a.w.) beýany bolup bilermi? Eger däl bolsa ony nähili subut edip bilersiňiz?

Bu babatda şu wagta çenli hiç bir şübhä, hiç bir ikirjiňlenmä ýer galmaz ýaly derejede örän köp zat aýdyldy we örän köp zat ýazyldy. Biz hem sorag-jogap çäklerinde we meseläniň esasy özenine degişli ýerlerini aýdyp geçmek bilen çäklenmekçi.

Kurany Kerimiň Pygamber Serwerimiz ýa-da başga kimdir biri tarapyndan döredilendigi hakyndaky düşünje käbir gözleri gapyk nadanlar, Kuranyň duşmany bolan käbir gündogary öwrenijiler tarapyndan häli-şindi orta atylyp durlan bir meseledir we onuň maksady bilimi ýeterlik bolmadyk, göz ýetimi heniz giňemedik ynsanlaryň aklyny bulaşdyrmakdyr. Meniň pikirimçe, geçmişiň müşrikleri ýaly bu günüň müşrikleri hem bu meselede hiç zada düşünjegem bolman duşmançylykly hereket edýärler, duşmançylykly sözleýärler. Çünki kim bolsa bolsun tapawudy ýok, ynsaply bir adam Kurany eline alan badyna onuň kimdir biri tarapyndan ýazylandyr diýerden juda beýikdigine we ylahydygyna göz ýetirer.

Indi bolsa bu meseläni çuňdan derňän beýik alymlaryň kitaplaryndan öwrenmegi maslahat bermek bilen birlikde, biz hem käbir mysallary ýatlatmakçydyrys.

1. Kuranyň uslyby bilen hadyslaryň uslyby şeýle bir parhlydyr, araplar Serwerimiziň Kurandan daşyndaky beýleki beýanlaryny özleriniň söhbetlerine we gürleşme äheňlerine ýakyn görýärdiler, emma, Kuranyň äheňine gezek gelende haýran galmakdan aýňalyp bilmeýärdiler.

2. Hadyslary okan mahalyň onuň arkasynda oýlanan, sözlän, Allahdan gorkusyndan ýaña iki бүклүм bolan bir ynsanyň bardygy duýulýar. Kuranyň sesinde welin uly gaýduwsyzlyk, haýbatly äheň we ýowuz bir şiwе bildirip dur. Bir adam beýanlarynda

biri-birinden şeýle tapawutly iki uslyby birden ýöretmegi ne bir ynandyryjdyr, ne-de mümkin bir zatdyr.

3. Mekdebi-medresäni görmedik ummi – sowatsyz bir ynsanyň – ol ummi pygambere ruhlarymyz pida bolsun – kemsiz-kössüz, şahsy, maşgala, jemgyýetçilik, ykdysady we hukuky bir nyzamy esaslandyrmagy ähli zatdan öňürti dury akyla ters gelýär. Üstesine bu nyzam täsin we täzeligini ýitirmän, asyrlar boýy dost-duşman bir giden millet tarapyndan amal edilip gelinýär!

4. Kuranda barlyk, ýaşaýyş we bulara degişli ybadat, hukuk we ykdysadyýet ýaly meseleler biri-biri bilen şeýle deňagramlylykda we ýerbe-ýer alnyp gidilipdir welin, bulary görmezlige salyp, ony ynsanyň kelamy diýip göz öňüne getirmek, hamala bu kitaby adamzada getireni ynsandanam ýokarda durýan bir güýç hasap etmek diýmekdir. Çünki, ýokardaky meseleleriň hatda ýeke biri, könelmeýän we döwrebaplygyny ýitirmeýän hususyýete eýe bolmak bilen, iň beýik zehinleriň hem aşagyndan çykyp bilmejek agyr meselesidir. Şonuň ýaly her biri birnäçe ýiti zehiniň hötdesinden gelip bilmejek meselesinden ýüzlerçesini özünde jemleýän bir kitaby mekdep-medrese görmedik bir sowtsyza ýöňkemek esassyz toslamadyr.

5. Kuran geçmişe, geljege degişli berýän habarlary bilen hem täsindir we ol asla beşer kelamy bolup bilmez. Bu gün täze-täze açyşlar bilen ýüze çykarylan, geçmişdäki kowumlaryň ýaşaýyş tarzlary, gowy ýa-da ýaramaz akybetleri sözme-söz birnäçe asyr mundan öň Kurany Kerimde habar berilşi ýaly bolup geçipdir. Hezreti Salyh, Hezreti Lut, Hezreti Musa ýaly pygamberler, olaryň kowumlary we olardan galan taryhy galyndylaryň her biri aýry-aýrylykda bir ibret alarlyk nusgalardyr...

Kuranyň geçmiş hakynda berýän habarlarynyň anyk we dogry bolşy ýaly geljege degişli öňünden beren habarlary-da şol ölçegde ähmiýetli we hersi özbaşyna bir mugjyzadyr. Meselem: ýyllarça öňünden Mekgäniň eýelenjegini we Kábä howpsuz ýagdaýda, arkaýyn giriljekdigini «Allahyň nesip etdiren günü ynam bilen, başlaryňyzy syrдыryp ýa-da gysgaltdyryp, gorkman Mesjidi Harama girjeksiňiz» (Fetih süresi, 27) aýaty bilen habar berişi ýaly yslamyň ähli batyl

nyzamlardan üstün çykjakdygyny-da «0 Resulyňy hidaýet we hak din bilen iberdi, ähli dinlerden üstün çyksyn diýip. Şaýat hökmünde Allah ýeterlikdir» (Fetih, 28) beýany bilen yglan etdi. Şonuň ýaly-da ol gün hristian rimlileriň garşysynda söweşip ýeňiş gazanan ýaly görnen otparaz sasanitleriň ýeňiljegini, şol bir wagtda-da Bedir ýeňişi bilen musulmanlaryň begenjegini «Rim ýeňildi (ýurduňyza) ýakyn bir ýerde. Olar bu ýeňilişden soňra (täzededen) üstün çykarlar. Birnäçe ýylyň dowamynda. Mundan öňem, soňam iş Allaha degişlidir. O gün müminler hem begenerler» (Rum, 2-4) buşlugyny aýdypdy. Wagty gelende Kuranyň habar berşi ýaly hem bolup çykdy. Munuň ýaly «Eý Resul, Rabbiňden saňa indirilenini eşitdir. Eger muny etmeseň Onuň ilçiligini ýerine ýetirmedigiň bolar. Allah seni (ynsanlardan gelen ýamanlyklardan) gorar» (Maide, 67) aýaty bilen hem iň ýakyn agasyndan başlap, duşman milletlere, duşman döwletlere çenli daşy duşmanlaryndan doly bolan ýagdaýynda-da ömrüni howpsuz geçirjekdigi wada edilipdi we ol şeýle hem boldy.

Dürli ylmy ugurlardaky öňe gidişlikler bilen obýektiv (afak) we subýektiv (enfüs), ýagny ynsanyň durkunyň we mekanlaryň ilik-düwme öwreniljegini, ylmy oýlap tapyşlaryň we tassyklamalaryň, täzededen täze açyşlaryň adamzady ynanmaga mejbur etjegini Kuranda «Biz olara gurşan daşky älemlerde we öz içki älemlerinde mugjyzalarymyzy görkezjekdiris, şeýlelik bilen (Kuranyň we Kuranda aýdylanlaryň) hakykatdygyny olara aýan bolsun. Rabbyň her zada şaýat bolmagy ýeterlik dälmi?» (Fussilet, 53) mugjyzewi beýany bilen aýdylýp geçipdir we häzirki döwürde şol nokada dogry barha ýakynlap barylýar.

Şonuň ýaly-da, Kuran indirilen gününden bu ýana «Biliň, ant bolsun, eger ynsanlar we jynlar şu Kuranyň bir mislini döretmek üçin ýygnansalar ýene onuň mislini döredip bilmezler. Biri-birlilerine arka dursalar-da.» (Isra, 88) diýip duşmanlarynyň çetine degende bir-iki sany ownuk samahyllydan başga hiç kim oňa nazire etmäge het etmänligi we edip hem bilmezligi onuň bu barada beren habarynyň dogrulygyny, özüniň Allahyň gudratydygyny yglan edäýr.

Kurany Kerimiň inen ilkinji ýyllarynda musulmanlar azlykdylar,

güýçsüzdiler we geljekleriniň nähili boljakdygyny göz öňüne-de getirip bilmeýärdiler. Ne bir döwlet, ne dünýä häkimýetini, ne ýer ýüzündäki nyzamlary düzgüne saljak esaslary özünde jemleýän diniň gudratdygy hakynda hiç bir zat bilmeýärdiler. Şol sebäpli Kuran «Allah siziň araňyzdan ynanyp, haýyr işiň başyny tutanlara şeýle wada etdi. Olardan öňküleri nähili hökmürowan kylan bolsa, olary hem ýer ýüzüne hökmürowan kyljak we özleri üçin begenip seçen dinlerini berkitmäge ýagdaý berjek, hem gorkularyndan soň olary howpsuzlyga ýetirjekdir» (Nur, 55) aýaty bilen olara bu belent maksatlary görkezýär we jahanyň häkimýetiniň olaryň eline geçjekdigini buşlaýar.

Ýene-de şular ýaly musulmanlygyň we musulmanlaryň geljegi, ýeňişleri we ýeňlişleri, ýetjek beýik derejeleri we pese gaçýşlary hakynda örän köp aýatlar bar, olaryň hemmesini bu ýerde mysal getirmek mümkin däl.

Kurany Kerimiň geljege degişli beren habarlarynyň uly bölümini dürli ylmy pudaklaryň barjak iň aňryçäk nokatlaryny degişli aýatlarynda görkezýär. Ylmy tassyklamalara degişli gysgaça jemlemeler görnüşinde Kuranyň beren habarlary şeýle bir täsin we şeýle bir jedelsizdir, onuň bu ugurda aýdanlaryna üns bermezlik mümkin bolmaýyşy ýaly, olara ynsanyň aýdan zadydyr diýmek hem mümkin däl.

Ýüzlerçe aýatlaryň aç-açan, delillendirmek we yşarat ýoly bilen beýan eden täsinliklerine salgylanlyp birnäçe eserleriň ýazylandygyndan, bu meseläniň giňişleýin düşündirişi babatda şol eserlere salgylanmagy maslahat berýäris we mysal bolsun diýip käbir aýatlarda yşarat edilen we delil bolan hususlary agzap geçmekçi bolýarys.

1. Älemiň ýaradylyşy

Älemiň ýaradylyşy babatda «Inkär edenler, gökler we ýer bitişik haldaka olary biri-birinden aýyrandygymyzy, soňra bolsa ähli janlylary suwdan ýaradandygymyzy görüp oýlanmaýarlarmy? Şonda-da iman etmejeklermi?» (Enbiýa, 30) aýatynda aňladylýan beýik hakykat, ondan şahalanylýan gaýdýan dürli ylmy işler öňe sürülse-de, ilkinji döreýişe, ýaradylyşa degişli üýtgeşsiz, iň berk

ýörelgedir. Aýatda beýan edilen bitişiklik we aýrylmak, isleseňiz gazlardan düzülen maddanyň planetalara bölünmegi, isleseňiz Güneş sistemasy ýaly sistemalara bölünmegi we dürli nyzamlaryň orta çykmagy, isleseňiz bir ümürligiň, dumanlygyň bölünip, parçalanyp bir kada salynmagy şekilinde kabul ediň netijesi üýtgemez. Bu aýat ulanylan serişdä we seçilen uslyba görä ylmy gözlegler üçin ýagtylyk saçyjy yşyk çeşmesi bolup durýar. Ähli çaklamalaryň we nazarýetleriň könelig taşlanylmagynyň tersine, ol öz täzeligini gorap biziň günlerimize çenli gelip ýetendir we geljekki döwürlerde-de güýjüni ýitirmez.

2. Astronomiýa

Kurany Kerimde astronomiýa ylmyň esasyny düzjek şeýle köp aýat bardyr, bulary bir ýere jemläp ýeke-ýekeden düşündiriş berjek bolsak tom-tom kitaplar ýazmaly bolar. Biz diňe bir-iki aýatyň yşaratyny beýan edip çäklenmekçi. «Allah şeýle bir barlykdyr, gökleri görüşiňiz ýaly hiç bir diregsiz şeýle beýige göterdi, soňra-da bu eradasyny (ýaratmak erkini) arşyna ýöneltdi. Şondan bärem ählisi belli bir wagt çäklerinde akyp dur» (Rad, 2). Aýat gökleriň ýokary göterilmegini, giňäp beýgelmegini hatyrladyşy ýaly her zadyň nyzam içinde, bize mälim bolmadyk görnüşde egin-egne, omuz-omza bolmalydygyny düşündirýär. Hawa, Asman gümmeziniň gapyşyp dargamasyna ýagdaý bermeýän, gözümize görünýän jynsdan bir diregi hem ýok emma, ýene-de olaryň hiç biri diregsiz däldir. Çünki, maddalaryň dargamazlygy we gelip biri-birine çakyşmazlygy üçin, görünsin görünmesin, bar bolan şu nyzamyň esasyny düzýän kanun, kada, ýörelge manysynda bir diregiň bolmagy zerurdyr.

Kuran bu düşündirişi bilen bize medeniýetler arasynda-da dartuş we itiş kanunynyň bardygyny düşündirýär we munuň Nýutonyň dartuş güýji kanunyna we ýa-da Eýnşteýniň göwrümleriň giňemek kanunyna kybap gelýändigini ýa-da gelmeýändigini möhüm däldir.

Şeýle hem aýatyň Günüň we Aýyň akyp gidýändiginden söz açmagy örän täsindir we üstünde durlup geçilmegine degýär. Rahman

süresindäki «Güneş we Aýyň hereketleri dolulygyna belli bir hasaba baglydyr» (Rahman, 5), Enbiýa süresindäki «Gijäni, gündizi Güneşi, Aýy ýaradan Oldur. Bularyň her biri bir öz ýolunda ýüzüp, akyp gidýär» (Enbiýa, 33), Ýasyn süresindäki «Güneş özüne mahsus ýolunda akyp gidýär» diýenden soňra «Bularyň her biri belli bir ýol bilen aýlanar durarlar» (Ýasin, 38-40) diýip, Güneşiň, Aýyň we beýleki planetalaryň bir nyzama görä ýaradylandygyny, bir topluma degişlidigini we belli bir ölçege daýanyandygyny ap-aýdyň dile getirýär.

Ýeriň togalaklygy

«Gijäni gündiziň, gündizi hem gijäniň yzyna tirkeyär» (Zümer, 5) aýaty ulanylan serişdä laýyklykda gije we gündiziň biri-biriniň yzyna tirkelmesini selläniň başa oralşy ýaly ýagtylygyň we garaňkylygyň Ýer şarynyň daşyna «selle ýaly saralmagy» sözi bilen aňladylýar. Başga bir aýatda bolsa «Biz Ýer ýüzüni ýumurtga ýaly, ellips şekilinde etdik» (Naziat, 30) diýip, gözi barlara pygamberlik mertebesinde ýetilen iň ýokary nokady görkezýär.

Mekanyň giňemegi barada

«Gök ýüzüni biz öz elimiz bilen gurduk we elmydam giňeldýändiris» (Zariýat, 47). Bu giňeme isleseňiz Eýnşteýniň düşünen manysynda, isleseňiz Edwin Hubbleiň Gün sistemasyna degişli bolan galaktikadan ýyllyzlar dumanynyň uzaklaşmasy şekilinde kabul ediň tapawudy ýok. Möhüm zat Kuranyň bu esasy meselä barmak basyp, takyk ylymlaryň has önünde çür başa çykyp, olaryň ýoluny yşyk tutup ýagtylandyrmagydyr.

3. Metrologiýa

Howa akymlyry, bulutlaryň galňamagy, howanyň elektriklenmesi, ýyllyrymlaryň çakmagy we olaryň görünmegi Kurany Kerimde ýerbe-ýer ylahy nygmatlary ýatlatmak we ýeri gelende ynsanlara duýduryş bermek babatda örän köp zikr edilen hususlardan biridir. Meselem «Ine seret, Allah bulutlary sürýär, soň toplap birleşdirýär, soňra bolsa üst-üste galňydýar. Munuň

esasynda-da ýagmyr ýagmaga başlaýar. Dolyny-da has ýokarda gatladan indirýär, onuň bilen islese urýar, islese-de sowa geçirýär» (Nur, 43). Her ýerde bolşy ýaly bu ýerde-de Kuran ýagmyryň emele gelşinden söz açyp, asmanda ala-zenzele turuzan bulut, ýagmyr, gök gürlmegi we ýyldyrym ýaly ýüreklere gorky salýan hadysalaryň, zyzndan geljek rehim-şepagaty görkezmek we ruhlary oňa oýa bolmaga çagyrmakda, şol bir wagtda-da belli tertibe görä ýagmyr we dolynyň emele geliş ýagdaýlaryny, soňra bolsa ýere inmeklerini şeýle ajaýyp şekilde aňladýar. Bu aňladyşyň tarzyndan şol bada herkes şu günki bilimine ters düşmejek şekilde ýagmyr we dolynyň emele geliş ýagdaýyna düşüner we Kuranyň beýanyna haýran galyp bakar. Kuran iki gapma-garşy elektrigiň biri-birini çekmesi, birmeňzeş elektrik akymynyň biri-birini itmesi, ýelleriň şol arada biri-birini iten bulutlary birleşdirişini, ýerden ýokary göterlen pozitiw akymalaryň asmanda bar bolan elektrik bilen birleşmesi netijesinde elektriklenmäniň döremegi we bu nokatda buguň suw damjalaryna öwrülip ýere inmesi ýaly giňişleýin düşündirişler bilen meşgul bolmaz. Ol wakanyň özeniniň, esasy meseläniň üstünde durýar. Giňişleýin düşündirişleri zamananyň özüne goýar.

Hijir süresindäki «Şemaly size baglary sapýan ýaly edip iberdik hem size gökden suw indirip size ýetirdik (ýogsa) siz suwy uzak wagtlaýyn saklap bilmezdiňiz» (Hijr, 22) aýaty bu hususa başga bir ugury hem goşup, agaçlaryň we gülleriň tohumlanmagy meselesinde şemalyň täsirine dykgaty çekişi ýaly, şemalyň şeýle hem bulutlary birleşdirmek wezipesini hem ýatladyp geçýär. Hakyna seredeniňde, Kuran indirilen wagty ne otuň, ne agajyň, ne gülleriň şemalyň kömegi bilen tohumlanmagy, ne-de bulutlardan ýagyşyň ýagmasy üçin gapma-garşy elektrik akymalarynyň birikmeginiň zerurdygynyň bilinmeýişi ýaly ýelleriň şol işleri bir wagtyň özünde, ýüzüniň ugruna ýerine ýetirýändiginden hem hiç kimse habarly däldi...

4. Fizika

Barlygyň esasyny düzýän närise bolan madda we onuň jübüt ýa-da täk bolmak aýratynlygy hem Kurany Kerimiň düşündirýän meselelerindendir.

Meselem, Zariyat süresinde «Oňat pikir edersiňiz diýip biz her zady jübüt edip ýaratdyk» (Zariyat, 49) her zadyň jübüt edilip ýaradylandygy we Kuranyň beýan edýän bu meselesi möhüm bir esas, umumy bir ýörelgedigine düşünmek bolýar. Şuara süresindäki áyatda bolsa «Ýer ýüzüne seretmeýärlermi? Biz onda ençeme köňül açyjy jübütler ýaradyp ýetişdirdik» (Şuara, 7) diýlip, her sene gözümiziň öňünde haşr-u neşr bolan ýüz müňlerçe jübüte ünsümizi çekýär we Allahyň nygmatlaryny hatyrladýar. Ýasyn süresindäki áyat bolsa has giň manyny öz içine alýar we has täsin. «Allah şeýle bir beýikdir, topragyň ýüzüni örtenlerinden (olaryň) özlerinden we heniz bilmedikleri niçe zatlardan örän köp jübütler ýaradandyr» (Ýasyn, 36) şakilindäki beýany bilen bu gün bilip öwrenen jübütlerimizden başga-da heniz bilinmeýän jübütleriň bardygyndan söz açýar.

Hawa, Allah ynsanlardaky erkeklik we tişilikden, otlaryň we agaçlaryň jübüt bolmak esasyna, atomlardaky elektronyň we ýadronyň ikiliginden, madda we anti madda çenli, janly-jansyz, ýerde-gökde dürli ýagdaýlarda we derejelerde näçe jübüt bar bolsa nygmatlarynyň ählisini ýatladyp, özünden başga her bir zadyň jübütligini zikr edip bizi oýlanmaga çagyryýar.

Diňe mysal hökmünde ýokarda getiren áyatlarymyzdan başga-da, örän köp ylahy beýan bar. Olaryň her biriniň aýry-aýrylykda bir mugjyza bolmagy hem Kuranyň Allahyň kelamydygyna hem-de Pygamberimiziň Onuň ilçisidigine ap-aýdyň delildir.

Hawa, Kuran ýer ýüzünde ýaşaýyşyň emele gelşinden ösümlikleriň tohumlanmagyna we köpelmegine, haýwanlaryň ýaradylan wagtyndan olar bilen ýaşaýyşlaryny dowam etdirmekleriniň käbir syrly dessurlaryna, bal arysynyň we garynjanyň gizlin dünýälerinden guşlaryň uçup bilişlerine çenli, haýwan süýdünüň emele geliş ýollaryndan ynsanyň ene garmynda geçirýän döwürlerine çenli birnäçe meselede özüne mahsus dilde şeýle aýdyň, gysgaça, şeýle manyly, şeýle häkim bir uslypda ele alanlaryny düşündirýär welin, biziň ýorumlarymyz bir ýaña, islendik wagt olara ýüzlenilse mydama täze, ýaş we ylymlaryň iň soňky ýetip

biljek derejelerini eýetdikleri görülyär.

Şeýlelikde bir kitap, münlerçe ynsanyň kim bilýär gör näçe asyrlyk zähmeti netijesinde ýetip bilen sepgitleriniň has aňyrsyna barmak basýar. Meselä degişli bir uslyp bilen ony mazmun görnüşinde berýär. Ine şeýle kitaby on dört asyr mundan owalky bir ynsan-ha däl, häzirki döwrüň alymlarynyň ýüzlerçe, münlereçe ýiti zehinleriniň zähmetiniň netijesinde hem döretmek mümkin däldir. Sebäbi ol kitap, Kuran ýaly baý mazmunly, beýan edilişi haýran ediji, uslubly belent, şiwesi-de ylahy bolup bilmez...

Indi, dönüp söhbetdeşimizden soralyň, ümmiligi mugjyza bolan ol Şahs mekdebiň, medresäniň, kitabyň bilinmeýän jahyllyýet döwründe jandarlarda süýdüň emele gelşini kimden öwrendi? Şemalyň ösümlikleriň tohumlanmagyna kömek edýändigini, bulutlary çakyşdyrýandygyny, ýagmyrlaryň we dolularyň döreýiş nokadyny nireden bildi? Ýer şarynyň ellips şekilindedigini Oňa kim öwretdi? Mekanyň giňeýändigini şol döwürde haýsy abserwatoriýada, haýsy ägirt teleskop bilen görüp öwrendi? Atmosferanyň gatlaklaryny we ýokary göterildigiçe kislorodyň azalýandygy Ol haýsy laboratoriyalarda tejribe etdi? Haýsy rentgen şöhlesi bilen düwnçegiň ene garnynda geçiren ösüşlerini bolşy-bolşy ýaly anyklap bildi? Soňra bolsa bu maglumatlary jikme-jik bilýän, kärine ökde haýsy ylym adamsy mysaly şübhesiz, ikerjiňlenmän we özüne ynamly Kuran ýaly baý mazmunly, beýan edilişi haýran ediji, uslubly belent, şiwesi-de ylahy örän arkaýyn bir tarzda diňleýijisine düşündirdi?

5. Kurany Kerim Serwerimiziň wezipesini, jogapkärçiligini we hukuklaryny düşündirip Oňa ýol görkezişi ýaly käte-käte-de derejesine laýyk şekilde Oňa duýduryşlar, tabşyryklar berip oýardy. Meselem, bir gezek mynafyklara rugsat bermeli däl-kä rugsat bereni üçin «Allah seni bagyşlasyn, dogrusyny aýdýanlar saňa anyk belli bolup, ýalan sözleýänleri bilmezden öň neçün olara rugsat berdiň?» (Tewbe, 43) şeklinde duýduryş alyşy ýaly Bedir ýesirleri babatda gelen netijesi üçin hem «Ýer ýüzünde doly ýerleşip, ykrar edilýänçä hiç bir pygambere gul eýesi bolmak ýaraşmaz. Siz geçiji dünýä malyny isleýärsiňiz.

Allah bolsa (siz üçin) ahyreti isleyär. Allah elmydam üstün we hikmet sahybydyr...» (Enfal, 89) «Eger Allahdan (bagyşlanmagyňyza degişli) bir ýazgy we takdyr geçmedik bolsady alan oljaňyz sebäpli, siz hökman bir azap görerdiňiz» (Enfal, 68) manysynda duýduruş eşdipdi. Bir gezek hem Allahyň islegine üns bermezden «Ertir bu işi ederin» diýendigi üçin «Hiç bir zady ertir ederin diýme. Diňe Allah islese diý, nesip etdirse diý. Unudan wagtyň Rabbiňi ýatla we «Belki Rabbim meni mundanam has dogry bir bilgä ulaştyrar» diý» (Kehf, 23-24) emrini we duýduryşyny berdi. Başga bir gezek bolsa «Ynsanlardan gorkup çekinýärsiň. Ýogsa asyl çekinilmäge laýyk bolan Allahdyr» (Ahzab, 37) duýduryşyny berdi we aslyýetinde diňe Allahdan gorkmalydygyny aýtdy. Söýgüli aýallaryny bir meseledäki eden hereketlerine garşy bal şerbetini içmejekdigine emin edende «Eý Pygamber! Aýallaryň göwnüni gözläp, Allahyň saňa halal kylan zadyny neçün haram kylýarsyň? Allah örän gafur we rahymdyr» (Tahrim, 1) diýip berk duýduryşlar berýär.

Bulara meňzeş ýene birnäçe aýat bilen bir tarapdan Onuň wezipe, jogapkärçilik we hukuklarynyň çäkleri belli edilýärkä, başga bir tarapdan, az hem bolsa bu çäklere hormat goýulmalydygy, wezipe we jogapkärçiligi mukarrabine mynasyp ýerine ýetirilmelidigi Oňa duýdurlypdyr, ýatladylypdyr we mahal-mahal berk duýduryş berlipdir.

Indi, bolsa oýlanyp görüň, bir ynsan bir kitap taýýarlar-da, ol kitabyň birnäçe ýerinde özi hakynda duýduryş, ýazgarmak, igenç we ýatlatma aýatlary ýerleşdirermi? Hiç haçan!.. Ol kitap Allahyň kitaby, Ol şahs hem ol kitabyň mertebeli, şerefli ýaýradyjysydyr...

6. Kurany Kerim çeperçiligi taýdan täsindir we bu babatda deňi-taýy ýokdur. Şu sebäpdenem ony bir ynsan ýazyypdyr diýmek mümkin däldir.

Serwerimiz (s.a.w.) pygamber bolup orta çykan döwründe köpçüligiň içinde bir süri şahyr, suhanwerler we söz ussatlary bardy. Olaryň köpüsi-de Onuň garşydaşlarydy. Ýerli-ýerden kellelerine agram berip oýlanýardylar. Kurany bir galyba salmak, bir zada meňzetmek we her edip hesip edip onuň

hötdesinden gelmek isleýärdiler. Hatda, arasynda hristian, ýahudy alymlary bilen hem duşuşýardylar, olaryň düşüňjelerini alýardylar. Näçe baha dursa dursun Kuranyň şöhratynyň artyşyny duruzmak we ony ýatyrmak üçin kellelerine näme gelse etmäge taýýardylar. Bütin bu aslyşmalara we päsgelçiliklere, akyla-oýa gelmejek garşy durmalara ünsem bermän ýoluny dowam etdiren Hezreti Muhammet (s.a.w.) ählu inkärçilige, dinsizlige diňe we diňe Kuran bilen garşy durýardy we duşmanlarynyň şeýle kändigine garamazdan göreşlerini ýeňiş bilen tamamlýardy.

Hawa, ol gün hristian we ýahudy ulemalary bilen birlikde çeper sözüň men diýen wekilleri bir güýje öwrülip töweregi alabaşagaýlyga öwürän döwründe Kuran ol ýokary beýan ediş güýji, täsir edijiligi, haýran ediji uslyby, kalbyňy sarsdyrýan ledünniligi we ruhanylygy bilen diňleýijileriň köňlüne girdi, arşy-kürsi ýaňlandyrjak ses batlandy, merdana urşujy kimin garşydaşlaryny söweşe çagyrdy, haýbat atdy, üstlerine süründi: «Siz hem Kurana meňzeş bir kitap, hiç bolmanda bir süresine deňleşip biljek, dagy bolmasa bir aýatyň agyrlygynda taý geljek bir zat ýazyň, ýogsa-da ýoldan sowulyň, gidiň!..» diýipdi we o günden bu güne-de «Eger gulumyz Muhammede (s.a.w.) iberenimize şübhelenýän bolsaňyz, onda onuň ýaly bir süre getiriň, eger aýdýanyňyz dogry bolsa. Allahdan başga ähli kömekçileriňizi hem çagyryň» (Bakara, 23). «Aýt, ant bolsun, eger ynsanlar we jynlar Kuranyň mislini döretjek bolup bir ýere ýygnansalaram ýene başarmazlar. Biri-birlerine arka çykyp, kömek etseler-de» (Isra, 88). «Ýogsa ony özünden tosladymy diýýärler? Olara aýt, beýle bolsa bolmanda onuň bir misli bolan on sure dörediň. Hatda, eger aýdýanyňyz dogry bolsa, Allahdan başga çagyrybilenleriňizi hem çagyryň» (Hild, 13) aýatlary bilen şol bir aýdanyny gaýta-gaýta aýdýarka biriki samramany hasaba almasak, Kuranyň bu haýbatyna jogap berilmezligi onuň gözbaşynyň beşeri dældigini görkezýär. Çünki, taryh şaýatdyr, Kuranyň garşydaşlary Oňa we Onuň jarçysyna her dürli ýamanlyk etmäge synanşanlarynda-da Kurana nazire (öýkünmek) getirmegi akyllaryndanam geçirip bilmediler. Eger muny başarmaga güýçleri ýetsedi, öýkünmeleri bilen

Kuranyň sesini kesjekdiler, howpdan doly söweş ýoluna düşmejekdiler.

Hawa, ol ägirt söz ussatlary mertebe, hormat hatda ar, namys ýaly iň gymmatly taraplaryny howp astyna atyp söweş ýoluny seçmekleri Kurana öýkünip onuň mislini döretmegiň mümkin däldiginiň iň aýdyň delilidir. Eger meňzeşini döretmek mümkin bolsady «dil söweşiniň» ýerine harby söweşi seçip geljeklerini howp astyna atmazdylar.

Arap şahyrlarynyň we neşirçileriniň Kuranyň mislini döretmegi niýet edinenlerinde oňa hristian we ýahudy çeşmelerinden esas gözlemekleri beýhuda we çäresizligiň işidir. Çünki hristianlaryňam, jöhütleriňem bu mazmunda, munuň ýaly söze baý bir kitap taýýarlap orta goýmaga güýçleri ýetsedi, heý-de başga birine ýetirjekmidiler. «Biz ýazdyk» diýip öwüner ýörerdiler...

Galyberse-de, düýnden bu güne dykgatsyz ýa-da duşmançylykly bir-iki gündogarşynasa we müşrige garşy birnäçe ylym adamy, derňeýji, aň-düşünjeli alymlar Kuranyň çeperçilik baýlygy, beýan ediş güýji babatda haýranlyklaryny gizläp bilmediler we ony alkyşladylar.

Çarles Milles: «Uslyp baýlygy babatda Kuranyň öýkünip we terjime edip bolmajak görnüşde ýokary derejä eýedigini...», Wiktor Imberdes: «Kuranyň ähli hukuk esaslaryna gözbaş bolup biljek baý mazmuna eýedigini...», Ernest Renan: «Kuranyň dini ynkylap bilen birlikde edebi bir ynkylap hem edendigini...», Gustaf Le Bon: «Kuran bilen gelen yslamyň iň tämiz, iň päk bir töwhit düşünjesini bütin dünýä teblyg edendigini...», JI. Huart: «Kuranyň Allah kelamy bolup, wahyý ýoly bilen Hezreti Muhammede (s.a.w.) teblyg edilendigini...», H. Holman: «Hezreti Muhammediň (s.a.w.) Allahyň iň soňky pygamberidigini, yslamýetiň bolsa wahyý edilen dinleriň iň soňkusydygyny...», Emile Dermenhem: «Kuranyň, Pygamber aleýissalamyň ilkinji mugjyzesidigini, edebi gözelligi bilen-de erşilmez syrдыgyny...», Artur Bellegrı: «Hezreti Muhammediň (s.a.w.) teblig eden Kuranynyň hut Allahyň eseridigini...», Jean Paul Rouks: «Pygamberimiziň iň güýçli mugjyzasynyň melek arkaly gönderilen Kurany Kerimidigini...», Raýmond Çarles: «Kuranyň

hökmüniň häzirem dowam edýändigini we Allahyň bir ilçisiniň üsti bilen mümünlere teblig eden beýanlarynyň iň janlysydygyny...», Doktor Moris: «Kuranyň her dürli tankydyň çür depesindäki mugjyzadygyny, ajaýypdygyny, hatda has ileri gidip, edebiýat bilen meşgullanýanlar üçin Kuranyň bir edebi gözbaşdygyny, dili öwrenijiler üçin söz hazynasydygyny, şahyrlar üçin bir ylham çeşmesidigini...», Manuel King: «Pygamberimiziň pygamberliginiň dowamynda Allahdan gelen emirleriň jeminiň Kuranda bardygyny...» Mr. Rodwell: «Kurany okadygyça ynsanyň haýranlar içinde galýandygyny» aýdýarlar we oňlamak bilen çapak çarpýarlar.

Diňe ýeke sözlemleri mysal alnan bu dürli ylym adamlary we hünärmenler ýaly ýene ýüzlerçe düşünjeli we akyldarlar öwrenenleriniň giňliginde şol bir hakykatlara barmak basyp, Kuranyň garşysynda gol gowşuryp iki büklüm bolupdyrlar.

Müňlerçe hünärmenleriň we ussatlaryň galamyndan çykan bu ugurda örän çynlakaý ýazylan eserleriň ýanynda Kuran hakynda söz sözlemek bize düşmezdi emma, başda sahyb-y Kuranyň, soňra-da galam ussadyň bagyşlajagynyň umydy, bitiren hyzmatlaryna goşandymyzy goşmak arzuwy bilen bu batyrgaýlygy etdik. Edebi makalalar